

B.I.R.

4933

„ASTREI“ BĂSARABENE

Nr. 7

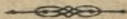

Pagini din luptele ardelenilor pentru unire

de

OCTAVIAN GOGA

membru al Academiei Române

CHIȘINĂU

Tipografia Eparhială „CARTEA ROMÂNEASCĂ.

1927.

PAGINI DIN LUPTELE ARDELENILOR PENTRU UNIRE

I.

Românii de subt Habsburgi și războiul european

de OCTAVIAN GOGA
Ministru de Interne

Aceste pagini istorice își au și ele istoria lor.

La 1918, după umiltoarea „Pace dela București”, autorul lor avea de gând să publice în limba franceză o lucrare întinsă asupra luptelor Ardelenilor pentru desrobirea lor de subt Unguri. Lucrarea avea să fie un mijloc de informațiune pentru publicul din Apus. Dar evenimentele au făcut ca d. Goga să plece în cursul verii aceluși an, dela Iași la Paris pentru a face în Apus propaganda necesară, cu graiul viu. În trecerea d-sale prin Chișinău—căci drumul la Paris s'a făcut pe atunci prin Rusia—Finlanda—Suedia— d. Goga mi-a încredințat pentru „*România Nouă*” trei capitoare din lucrarea începută. Cum în vremea aceea, cenzura instituită de guvernul Marghițoman nu ne dădea voie să publicăm nimic din ce mai putea să ne reamintească idealul pentru care România a intrat în războiu—(la un moment dat această cenzură ni-a tăiat chiar și manifestul M. S. Regelui și titlatura lui Mihailu Viteazul)—articolele d-lui Goga n'au putut vedea lumina tiparului. Abia unul din ele, intitulat „*Unirea tuturor Românilor*” s'a putut tipări în numărul dela 3 Noembrie 1918. Celelalte două le-am păstrat cu grije. Ele se tipăresc acum în același ziar pentru cari au fost destinate.

Intrigile austro-maghiare în fața războiului mondial.—Tratativele maghiaro române. Legendele austriace pentru însuflețirea Românilor din Transilvania. Rolul Românilor în armata austriacă.—Voluntarii transilvăneni în armata română.—Declarațiap rizonierilor Români din Rusia.

Războiul din Balcani și pacea dela București [cari au desvârlit reaua credință a politiceii austro-ungare față cu aliata sa România și au împrumutat un prestigiu nou Regatului român, au avut puternice consecințe în starea sufletească a poporului nostru oprimat. Vechile nemulțumiri au început să primească o expresie nouă mult mai răspicată și mai amențătoare. Se simțea în Rândurile Românilor de subt Habsburgi că se anunță ceasul desrobirii și ideia alipirii la Regat devenise o axiomă de psihologie populară.

Gravitația Românilor din monarhie spre Viena ajunsese o doctrină de domeniul istoriei, pe care zorii viitorului apropiat o striveau la tot pasul. Pentru zierele românești din Ungaria, a căror violență de limbaj creștea tot mai mult, pentru opinia publică întreagă și pentru întrunirile de țărani, conțentarea politică se concentra într'o singură lozincă: — „*Soarele nostru răsare la București*“.

La începutul anului 1914 se simțea pretutindeni această stare de spirit. Opinia publică maghiară era alarmată de-aceste manifestații, cari luaseră caracterul unui curent unanim al masselor românești și zierele din Budapesta cereau cu stăruință fortificarea Ardealului. Autoritățile însă pentru a nu provoca o izbucnire inoportună a unui conflict și probabil pentru a menține ideia colaborării armate cu România în vederea evenimentelor ce se pregăteau, erau silite să tolereze de astădată toate manifestațiile iredentiste din Transilvania.

Sub influența acestei stări de lucruri, primul ministru ungar, contele Ștefan Tisza, a angajat cu frunțașii politici ai Românilor din Ungaria amintitele tratative, cari au durat din toamna anului 1913 până în Februarie 1914. Înâmplările de mai târziu lămuresc rostul acestor tentative. Contele Tisza a încercat o împăciuire, pentru a înlătura obstacolul moral în fața colaborării României cu Austro-Ungaria. Năzuințele lui au fost sprijinite în mod perpetuu de către contele Czernin, care în calitatea lui de ministru plenipotențiar la București se erija ca prieten al Românilor din monarhie și dușman al Ungurilor. Contele Czernin, intim al moștenitorului de tron Franz Ferdinand, susținea legături personale cu mai mulți dintre membrii comitetului național al Românilor din Transilvania, intervenea direct în aceste tratative, căutând prin toate mijloacele să exercite o presiune asupra lor. Rolul stăruitor al acestor doi bărbați de stat pentru împăcarea româno-maghiară și deci pentru acapararea opiniei publice din Regat, desfășurată tocmai cu câteva luni înainte de conflictul european, probează în mod evident că marea dramă era preparată în mod metodic la Viena, unde se luau toate măsurile de precauțiune ale echilibrului armat, care avea să determine situația militară în fața războiului apropiat.

Acordul însă nu s'a putut încheia cu toată rețeaua vastă de propagandă pusă în serviciul lui.

E de reținut faptul că în aceste îndelungi conversații politice cu contele Tisza, au avut un amestec neîntrerupt două personaje politice din București, cari agitau cu deosebită căldură ideea apropierii româno-maghiare: dd. *Constantin Stere*, deputat și *Coloșelul Victor Verzea*

Amândoi acești oameni se găsesc astăzi în capitala României, ocupată de dușman, unde au rămas de bună-voie.

Cel dintâi scoate un ziar de propagandă filogermană, iar al doilea, condamnat la moarte ca trădător în timp de război, a fost numit primar al orașului București, de către germani.

Amintim aceste amănunte tocmai pentru a scoate la iveală planurile premeditate dela Viena, cari se puneau în lucrare din toamna anului 1913, în fața războiului pregătit de austro-germani.

Acordul politic însă între Români și Unguri a eșuat, deoparte în urma rezistenței conducătorilor partidului român, de alta în urma vederilor înguste ale contelui Tisza condus deopotrivă și de ura de rasă și de spiritul de castă al unui reacționar împlacabil.

Moartea clironomului Franz Ferdinand, a distrus ultima rază de speranță dela Viena, și a pecetluit definitiv concepția politică a Românișmului din Transilvania, cu privirile îndreptate numai spre București.

Cunoscând această stare sufletească, perfidia austriacă a deschis o dublă acțiune paralelă: a căutat prin toate mijloacele să înrăurească intrarea în război a României alături de monarhie și-a desfășurat cu prilejul mobilizării ei și sub toată durata războiului o sgomotoasă activitate pentru desorientarea Românilor de sub stăpânirea proprie.

Cu prilejul mobilizării austro-maghiare, toată ziaristica lor cânta osanele alianței cu România, a căreicooperareo anunțaseră și aranjaseră demonstrații de simpatie pentru Români în vremece administrația maghiară lansa în toate centrele afișe cari vesteau publicului intrarea României în război de partea Puterilor centrale.

Această propagandă mincinoasă s'a urmat metodic la toate regimentele românești de pe front.

Pentru a da și mai mare verosimilitate acestui svon, soldaților români li se îngăduia purtarea tricoulului roșu-galben-albastru, lucru care înainte constituia o gravă călcare

de lege, pe urma căreia nenumărați Români au fost condamnați la închisoare.

Regimentele românești plecau la războiu sub steag național în sunetul imnului iredentismului românesc: „*Deșteaptă-te Române*“, cântat de muzicile militare, imn care de asemenea reamintea un întreg calvar de închisori și pedepse.

O tragedie întunecată sbuciumă în acest timp sufletul poporului românesc din Transilvania. Ideea colaborării României cu împilători de veacuri însemnă eternizarea robiei ungurești.

Un singur semn de peste munți și întregă Transilvania, ar fi fost încinsă de flacăra revoluției. Acest semn însă nu sosea dela București, unde situația nu îngăduia o imediată intrare în acțiune.

Astfel împinși de legende mincinoase, înconjurați de spioni și închiși ermetic de abilul regim polițial care în Austro-Ungaria avea cele mai puternice tradiții, Românii de sub Habsburgi au plecat la război într'o stare penibilă de depresiune morală și mobilizarea lor s'a făcut în liniște.

După declarația de neutralitate a României, după ce opinia publică din Regat manifesta tot mai multă ostilitate împotriva blocului austro-german, la Budapesta s'a început desființarea programatică a soldaților români de sub Habsburgi.

Contele Tisza și-a pus în lucrare planul pe care și l-a exprimat în fața unui deputat român din parlamentul ungar.

— „Știu că România vrea Transilvania. O va avea, poate, dar fără Români“.

S'a procedat deci conform unui plan bine stabilit de distrugere. În cursul războiului regimentele românești au fost pretutindeni trimise la locurile cele mai expuse. Ziarele austro-maghiare vorbeau în termeni ditirambici de regimentele de infanterie 31, 33, 50, 51, 63 și 64, alcătuite aproape exclusiv din Români.

Ele au fost întregite de 5—6 ori, fără să li se deie vremea de-a se reface în dosul frontului.. Batalioanele transilyănene au fost în multe părți masacrate

Regimentele 23 și 24 de honvezi, dela Sibiiu și Brașov, cu soldații recrutați din cele mai românești ținuturi ale Hunedoarii, Sibiului și Făgărașului, au primit din partea germanilor numele de „Sturm-Regimenter“, (regimente de asalt) fiind în curs de-o lună fără repaos, la începutul războiului,

comandate la 45 de asalturi, întregindu-se incontinuu cu noi batalioane venite din Transilvania.

Brigada 74 din care aceste făceau parte a fost supranumită: „*Brigade Vorwertz*“, („brigada înainte“). Cele două epitete: „*înainte*“ și „*de asalt*“, caracterizează în deajuns programul de anihilare a soldaților români.

La început acești nenorociți supuși ai împăratului dela Viena, s'au făcut în adevăr vrednici de laudele ce li se aduceau.

Buni soldați, conduși de acea bravură vijelioasă și hotărâtă, care e nota distinctă a rasei, ajunși în fața liniilor inamice ei și-au deslănțuit toată vigoarea lor.

Repetându-li-se zilnic că România luptă alături de Austro-Ungaria, ei au sfârșit prin a crede acest neadevăr. Insuși generalul șef de armată *Koeves de Koeveshaza*, comandantul corpului XII recrutat în Transilvania, în majoritate covârșitoare românesc, a dat în Galiția în ziua de 12 Octombrie 1914, un ordin de zi către armată, în care se cuprind următoarele cuvinte: „*România a declarat război Rusiei și armatele române luptă alături cu noi la crîpa noastră dreaptă*“.

După câteva luni, tot jocul de intrigi a ieșit la iveală și minciunile ungurești s'au evaporat. Printre rândurile soldaților români și-a făcut loc vechea îndoială și acolo de parte în tranșeele de pe frontul rusesc chemarea României s'a resimțit mai vie, mai palpitantă. Din primăvara anului 1915 soldații transilvăneni au început să dezerteze peste munți în Regat, cu gândul de-a lupta alături de frații lor. Tot de-atunci au început și trecerile la Ruși. În acest timp cete întregi de intelectuali români și-au părăsit căminurile lor din orașele Transilvaniei și s'au strecurat pe teritoriul României.

Zeci de mii de oameni și-au părăsit țara, ca să poată face propagandă pentru cauza lor. La București și în alte centre s'au stabilit acești agitatori, unde în frunte cu preotul *Vasile Lucaiu* și scriitorul *Octavian Goga*, amândoi foști membrii ai comitetului național român din Transilvania și Ungaria, vechi cunoscuți ai închisorilor ungurești, au susținut o neîncetată activitate pentru triumful cauzei lor.

În măsură ce politica românească se epărta de raza Puterilor Centrale, la Viena și Budapesta se urma înainte măcinarea forțelor românești din monarhie. Garnizoanele sol-

daților români din Transilvania erau pe rând înlocuite cu străini și regimetele românești cari trebuiau să se refacă acasă erau retrase de către autoritățile militare în interiorul țării. După un an de război, în toamna anului 1915, în satele românești nu se mai găseau decât bătrâni de peste 60 de ani, femei și copii. Toți ceilalți erau pe câmpul de bătaie, parte ca combatanți, parte ca muncitori de tranșee. Între cei de-acasă stăpânea teroarea jandarmilor și a spionilor fără număr. Familiile celor cari trecuseră munții pentru a se înrola în armata română erau prigonite, iar ei înșiși declarați trădători și averea lor se vindea la licitație.

Cu toate aceste măsuri drastice Românii Transilvăneni, reintegrați în sentimentul lor tradițional, au făcut totul pentru a sprijini războiul României. Peste o mie de tineri de-al lor au intrat în școlile de ofițeri din Regat în cei doi ani de neutralitate. Când România a tras sabia pentru dreptul ei un fior a zguduit sufletul românismului apăsător, peste 20 de mii de soldați scurși peste munți au luptat în rândurile armatei române.

Nu e menirea acestor rânduri să descrie tragedia poporului care în curs de-o lună și-a văzut cu ochii desrobirea, pentru ca apoi cu armatele române în retragere să se expatrieze în masă. Războiul României a cimentat pe veci frățietatea acestor oameni de-un sânge. Mai puternic s'a resimțit neînfrânta legătură organică la prizonierii români aflați în lagărele de concentrare rusești. Cele peste 100 000 de ostași risipiți în nemărginirea Rusiei până la Wladiwosock au tresărit ca un singur trup când oștile Regelui Ferdinand au sfărmat granița persecuției lor milenare. Din toamna anului 1916 ei s'au agitat neconținut pentru a putea obține dela autoritățile rusești învoirea de-a se înrola ca voluntari în armata română.

Cu mare greutate au fost concentrați sub regimul țarist, care trata cu indiferență această mișcătoare în manifestare de rasă, vre-o 600 de ofițeri și câteva mii de soldați cari făcuseră cerere individuală pentru a fi admiși ca voluntari. La orașul Darnitza lângă Kiev, s'a ținut în sfârșit, în noua eră de libertate rusească întrunirea celor 500 delegați — 250 ofițeri și 250 soldați, — ai prizonierilor români, cari cu data de 26 Aprilie 1917 și-au codificat hotărîrea lor, vorbind în numele tuturor.

Lăsăm să urmeze în întregime adresa lor, publicată la timpul său cu toate cele 500 semnături în ziarele românești, trimisă guvernului provizoriu din Rusia, Sovietului soldaților și lucrătorilor din Petrograd, precum și tuturor reprezentanților Statelor aliate și neutre din capitala Rusiei. Cuvântul lor, în această perioadă de descătușare a conștiințelor naționale când tânăra democrație rusească a lansat formula plebiscitului ca mijloc de deslegare pentru teritoriile etnice deținute de-o dominațiune străină,—cuvântul lor e cel mai autorizat glas care vorbește în numele Transilvaniei.

De atunci abia vre-o 600 ofițeri și 5.000 de soldați au putut fi transportați ca voluntari în armata română până la scrierea acestor rânduri. Venirea lor e totdeauna un prilej de sărbătoare națională. Zeci de mii își așteaptă plecarea zi cu zi în diferitele orașe rusești.

Numărul lor crește din zi în zi, după cum se poate vedea din coloanele ziarului „*România Mare*” înființat de ei la Kiew, unde e sediul organizării voluntarilor români. Concomitent cu această acțiune Românii transilvăneni emigrați în America se organizează în legiuni pentru a lupta în rândurile armatei americane sub tricolorul idealului lor străbun.

Cu această hotărâre nestrămutată a sacrificiului suprem privește astăzi poporul românesc apăsător în fața viitorului său. Soarta lui se rezumă în două cuvinte: *Unire sau Moarte*.

II.

Prigonirea ungurească contra Românilor din Transilvania și Ungaria.

Prigonirile de pe timpul neutralității românești. Represiuni pe urma războiului României

Perioada de neutralitate a Regatului român trebuia în mod firesc să înfrâne tendințele de desnaționalizare ale guvernului maghiar.

Motive de tendință politică impuneau o atitudine expectativă, pentru a putea salva aparențele unor raporturi bune ale monarhiei cu statul vecin și pentru a nu ainge susceptibilitatea firească a opiniei publice dela București.

Prudența însă n'a fost niciodată una din calitățile guvernanților unguri. De aceea la Budapesta s'a făcut totul în cursul neutralității românești, pentru a se da impresia defi-

nitivă că cercurile politice maghiare consideră războiul actual ca o piatră de temelie a visului lor imperialist.

Lipsiți de simțul proporțiilor și de intuiția realității, oamenii contelui Tisza și-au dat pe față în acest timp mai mult ca oricând planurile lor de cutropire națională față de Români.

În afară de spionajul de rigoare și de multele șicane zilnice ale fruntașilor noștri se luau dispoziții speciale numai pentru locuitorii români cari dovedeau la tot pasul dușmănia autorităților și spiritul în care erau conduse.

Astfel ridicarea țăranilor din Transilvania pentru munca de tranșee și servicii auxiliare în dosul frontului se făcea în masă, câtă vreme Ungurii și Germanii erau crutați de această corvodă.

Tot astfel diferitele categorii de funcționari unguri erau scutiți de serviciul militar în timp ce colegii lor de naționalitate română plecau la război.

Învățătorii unguri și sași d. e. au fost reținuți acasă în interesul învățământului, învățătorii români au fost trimiși pe câmpul de luptă, izbutindu-se prin aceasta ca jumătate din școlile românești să fie închise.

Contactul între diferitele regiuni locuite de populația noastră a fost întrerupt, oprindu-se printr'un ordin special țăranii români să meargă dintr'un sat într'altul.

De asemeni au fost interzise toate adunările anuale ale societăților culturale românești.

Satele noastre au fost aruncate pradă unei voite desorganizări economice. Până și bătrâni, femei și adolescenți au fost duși la munca câmpului cu sila pe câmpia Ungară și chiar în Germania. Ziarele au anunțat condamnarea la 2½ ani închisoare a unui preot român de 80 de ani, pentru gravul delict de-a fi spus că numai Români și Țigani sunt trimiși la săpatul tranșeelor.

Prigonirile însă s'au ramificat în tot organismul vieții românești.

Astfel pe lângă institutele de credit ale Românilor s'au instituit imediat la începutul marelui război comisari de-ai guvernului, fără știrea și aprobarea căroră consiliile de administrație ale băncilor nu puteau întreprinde nici o operație comercială

Directorul marelui institut „Albina“ (Sibiiu), a fost destituit din postul său pe care-l ocupase timp de 30 de ani, sub cuvânt că are legături politice în România.

În locul lui a fost pus în mod volnic un sas, căutându-se astfel a se distruge această fortăreață a vieții noastre naționale.

Ingenunchierea economică însă nu s'a oprit aci, ea era însoțită de planuri vaste pentru mai târziu.

În vara anului 1915, după retragerea Rușilor din Galizia, guvernul maghiar a pregătit un amănunțit proiect de colonizare, în înțelesul căruia populația românească din Transilvania să fie colonizată în comitetele din centrul Ungariei, iar în locul acestor deplasați să fie aduși Unguri.

Se proiectase o așa numită *zonă de apărare națională*, după care Românilor nu le-ar mai fi fost îngăduit să se stabilească cu domiciliul pe o întindere de 10 klm. dela frontieră.

Planul a și început să fie pus în lucrare, întru cât printre Români din satele mărginașe s'a vestit că acei locuitori cari ar dori să se așeze în centrul Ungariei și vor pleca de bunăvoie vor obține diferite favoruri din partea statului, dându-li-se pământ mai roditor și puțința de-a-și clădi locuințe convenabile.

Publicistica românească de sub Habsburgi, a fost în cursul războiului complet desființată. În afară de ziarele puse în serviciul direct al guvernului, presa întreagă s'a nimicit.

Publiciștii de seamă și-au părăsit dela început posturile lor, trecând în Regat pentru propagandă. Astfel s'au desființat ziarele și revistele „*Românul*” (Arad), (organul oficial al partidului național-român, oprit prin ordinul guvernului din Budapesta), „*Libertatea*” și „*Cosânzeana*” (Orăștie), „*Gazeta Transilvaniei*”, (Brașov), „*Lucefărul*”, (Sibiu), „*Poporul Român*”, (Arad), și multe altele.

Lovitura cea mai îndrăzneță îndreptată de guvern împotriva supușilor săi Români pe vremea neutralității românești a fost pe terenul bisericesc.

În Transilvania, biserica era singura instituție de caracter autonom, care grație unor legi obținute dela Împărat în urma autorității personale a Mitropolitului Șaguna și a legăturilor sale cu Turcia Imperială de pe vremea absolutismului austriac ducea o viață liberă ca o organizație constituțională în afară de amestecul guvernului, administrându-și singură miile de școli confesionale, având importante

atribuțiuni de ordin economic și alegându-și funcționarii din sânul credincioșilor săi pe baza votului universal introdus demult în biserica ortodoxă.

După moartea Mitropolitului *Ioan Mețianu*, guvernul a găsit de cuviință să suspende autonomia bisericească a Românilor ortodocși. Cu ocazia alegerilor pentru Congresul național bisericesc, — corporația menită după lege să aleagă pe noul șef al clerului, — Conte Tisza prin organele administrative și-a lansat candidații săi, funcționari de stat, pe cari i-a susținut cu tot aparatul de teroare cunoscut din alegerile politice.

Rezultatul a fost că în congresul bisericesc au fost trimiși oameni necunoscuți, renegați, odioși, instrumente servile ale ideii de stat maghiar.

În acest chip a fost impus în scaunul metropolitan din Sibiiu, un călugăr de pravat moralicește, care a avut procese compromițătoare de ordin moral pentru care pe vremuri n'a putut fi confirmat ca episcop, care, pentru trădările sale politice obținuse deodată cu intrarea sa în partidul maghiar al contelui Tisza, (în anul 1910), stigmatul unanim al opiniei publice românești și cele mai grele insulte morale și fizice. *Vasile Mangra*, este numele acestei figuri rușinoase, cu care politica ungurească a necinstit în cel mai brutal mod conștiința religioasă a poporului românesc din monarhie.

Poliția maghiară din mijlocul Românilor, pentru a-și justifica existența a desfășurat în tot timpul o activitate febrilă. În urma denunțurilor agenților provocatori au fost arestați nenumărați oameni de seamă din societatea noastră. În afară de întemnițările curente în toamna, anului 1915 au fost deținuți în aceiași zi 33 de fruntași români avocați, preoți, învățători și alți intelectuali din Brașov, Sibiiu și Alba-Iulia. Soarta acestor nenorociți învinuiți de spionaj a fost tragică, Legați în lanțuri, bătuți de jandarmi și-au așteptat în închisoarea din Cluj judecata procesului pe care justiția maghiară călăuzită de motive politice l-a amânat încântinuu. Ei au fost judecați abia după intrarea României în acțiune: 9 dintrînșii au fost condamnați la moarte prin spânzurare, restul la închisoare. Toate aceste manopere nu erau o reprimă pentru crime săvârșite, ci urmăreau o țintă poliitică complicată: intimidarea intelectualilor români și presiunea asupra șefilor lor politici de-a face intervenții pe lângă cer-

curile conducătoare din România în favoarea ideii de cooperare cu monarhia Habsburgilor.

Singure aceste suferințe din cursul războiului, fără calvarul unei istorii de veacuri, ar fi fost deajuns ca să deie suprema justificare morală războiului de desrobire al României pentru connaționalii săi. Chinurile supraomenești însă au început pentru Românii din Transilvania abia după declarația de război a României. E de datoria istoriografului de mâine să strângă acest trist material, care va rămâne ca o probă de anahronism moral al vremii noastre și ca o rușine a umanității.

Din primele zile ale mobilizării românești, întreagă, dar *bsolut* întreagă societatea noastră intelectuală din Transilvania a fost adunată de jandarmi și pornită în interiorul țării Zeci de mii de oameni au fost duși la închisoare unde sunt și astăzi. Soarta lor e în adevăr deplorabilă și e una din cele mai negre pete din actuala dușmănie feroce a continentului. În ședința din 25 Iunie 1917 a camerei din Budapesta, doi din cei cinci deputați români și-au ridicat glasul în această chestiune. Ștefan Popp a cerut să înceteze grozava aspirare politică și multele persecuțiuni ale Românilor.

Politicește astăzi neamul românesc din Transilvania și Ungaria nu mai există. Toți fruntașii politici cari n'au putut părăsi țara și au fost lăsați încă în libertate temporală împreună cu șefii bisericești sunt, siliți prin teroare să facă declarații de lealitate față de Habsburgi și față de guvern prin care să-și desmintă tot trecutul lor, pentru a servi cu certificate de bună purtare pe călăii neamului. S'a înghebat astfel o adresă de supunere omagială a Românilor transilvăneni către guvern, publicată în toate ziarele austro-magiare cu mult sgomot la câteva luni după intrarea României. Ea a fost iscălită de 180 persoane, dintre cari trei părți sunt necunoscuți funcționari ai guvernului; restul a aderat sub impulsul teroarei. Deputatul Teodor Mihali, a declarat în Cameră, după căderea contelui Tisza, prin ce manopere frauduloase îi s'a smuls iscălitura.

În ce privește represiunile culturale nu vom aminti aici decât un ordin al ministrului de instrucție contele *Albert Apponyi* din cabinetul Esterhazy, dat în primele zile ale lunii August, 1917. Se interzice în sensul acestei măsuri, până la noi ordine, redeschiderea școlilor normale ortodoxe

din Sibiu, Arad și Caransebeș, tot astfel a celor greco-catolice din Blaj, Oradea-Mare și Gherla. Toate aceste institute de învățământ,—în cari se pregăteau învățătorii români,—nu-și vor mai putea relua activitatea decât pe baza unei permisiuni speciale din partea ministerului. În motivarea ordinului său, contele Apponyi arată că în cursul războiului Românii din Ungaria au manifestat o atitudine antipatriotică ceiace ar fi rezultatul educației lor din școală, deci instituțiile lor pentru învățători trebuiesc închise.—Un ordin și mai drastic al aceluiaș ministru anunță că în interesul siguranței statului și a națiunii ungare a hotărît să statifice toate școlile primare românești din țară, introducându-se în ele limba maghiară ca limba de învățământ. Inceputul l-a făcut nobilul conte cu școlile din comitatele mărginașe cu România. Numai cine cunoaște uriașele jertfe pe care poporul nostru de țărani, în luptă perpetuă cu tot aparatul vieții de stat, le-a făcut pentru susținerea din puterea proprie a peste 3000 de școli primare bine organizate, în care se adăpostea cultura românească, numai acel om poate resimți revolta ce trezește acest draconism turanic. Până și o parte din cetățenii unguri, între cari membrii inarcanți din partidul radical și socialiștii dela zierele „*Világ*” și „*Nepszava*” din Budapesta au rămas uimiți în fața represiunii demente, declarând că Apponyi degradează școala, făcând din ea o armă de maghiarizare forțată și un mijloc de luptă nedemn între popoare,—numind acest ordin „*un atentat direct în cont-a păcii*”. În această stare de sclavaj moral și fizic, trăiește astăzi neamul nostru în pragul liberării sale care trebuie să vie, adevărindu-se încă odată cuvintele profetului său politic *Simeon Bărnuțiu*, care cu drept cuvânt esclama la 1848:—*„Nu mergem la masa constituției ungurești, bucoțele ei sunt crăvite pentru noi”*.

Oct. Goga.

